

Oksana Roma
postgraduate student,
Zaporizhzhia National University

INNOVATIVE FORMS AND METHODS OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS PREPARATION IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION FOR THE INTRODUCTION OF PLAY-BASED TEACHING METHODS

Роман Оксана Юріївна
здобувач,
Запорізький національний університет

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Summary. The article analyzes the innovative forms and methods of professional training of primary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education for the introduction of play-based teaching methods. The author's approach to understanding the content of preparation of primary school teachers for the subsequent implementation of the play teaching methods, as well as its result - holistic professional readiness, are presented. So the primary teacher's readiness to introduce the methods is an integrative personal-professional education, the system characteristics of a specialist, which determines his ability to effectively use play-based teaching methods in the educational process and consists of value, cognitive and constructive components. The article describes the forms and methods of this training, namely: a special course and a modular course in the form of training within the educational program of professional development, educational marathon, annual festival, the activities of professional communities.

Аннотация. В статье осуществлен анализ инновационных подходов к подготовке учителей начальных классов в системе последипломного педагогического образования к использованию игровых методов обучения. Представлен авторский подход к пониманию содержания подготовки, а также к ее результату – целостной готовности учителя к использованию игровых методов обучения – интегративного личностно-профессионального феномена, системной характеристики педагога, которая определяет его способность эффективно использовать игровые методы обучения в образовательном процессе и состоит из ценностного, когнитивного и конструктивного компонентов. В статье охарактеризованы формы и методы такой подготовки, а именно спецкурс и модульный курс в тренинговой форме в рамках образовательной программы повышения квалификации учителей начальной школы, образовательный марафон, ежегодный фестиваль, деятельность профессиональных сообществ.

Key words: *play-based teaching methods, primary school teacher, pedagogical activity, New Ukrainian school, postgraduate education.*

Ключевые слова: *игровые методы обучения, учитель начальной школы, педагогическая деятельность, Новая украинская школа, последипломное образование.*

Постановка проблеми. Однією з найважливіших завдань післядипломної педагогічної освіти в Україні протягом останніх двох років є підготовка вчителів початкових класів до роботи в Новій українській школі, за вимогами нового Державного стандарту початкової освіти. Складність вирішення цього завдання полягає у тому, що така підготовка має, з одного боку, мати системний, пролонгований характер, охоплювати різні етапи професійного розвитку/підвищення кваліфікації педагогів (як у межах фахових курсів, так і у так званій міжкурсовий період), а з іншого боку, - має здійснюватися «тут і зараз», в надзвичайно стислі терміни, та охоплювати усю спільноту вчителів початкових класів, які починають працювати з першокласниками. Під впливом таких об'єктивних умов у системі післядипломної педагогічної освіти вчителі початкових класів мають пройти таку професійну

підготовку, яка б забезпечила: переосмислення ними мети, завдань та змісту початкової освіти; прийняття цінностей компетентнісного підходу в освіті та педагогіки партнерства, формування та розвиток умінь будувати свої стосунки з дітьми і батьками як рівноправними партнерами у спілкуванні, спільної діяльності - побудови освітньої траєкторії розвитку дитини та її цілісного супроводу; формування та розвиток професійних умінь учителів із застосування нових форм і методів організації навчальної діяльності, опанування новими дидактичними стратегіями.

Виходячи з того, що метою початкової освіти згідно з Державним стандартом початкової освіти [1] є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності,

творчості та допитливості. А головними її орієнтирами є: визнання унікальності та обдарованості кожної дитини; цінність дитинства; радість пізнання; розвиток вільної особистості шляхом підтримки самостійності, незалежного мислення, оптимізму та впевненості в собі; міцного здоров'я та добробуту; забезпечення безпеки; утвердження людської гідності; плекання любові до рідного краю та української культури, шанобливе ставлення до Української держави; формування активної громадянської позиції, відповідальності за своє життя, розвиток громади та суспільства, збереження навколишнього світу [1]. Відтак, суттєво має змінитися методологія педагогічної діяльності, в якій значне місце мають займати принципи, механізми, методи організації, активізації та супроводу ігрової діяльності молодших школярів, що вплітається в їх домінуючу на цьому етапі розвитку дитини - навчальну діяльність. Таким чином, викликом для системи післядипломної педагогічної освіти стає комплексна, системна та ефективна підготовка вчителів початкових класів до впровадження ігрових методів навчання.

Здійснений **аналіз останніх досліджень та публікацій**, дає підстави стверджувати, що професійна готовність учителя початкових класів у цілому була предметом наукових досліджень Н. Бібік, О. Мельника, О. Савченко, С. Сисоевої, Л. Хоружи та ін.; сутність ігрової компетентності педагога визначалась у працях О. Смирнової та ін.; зміст готовності вчителя до професійної діяльності в умовах запровадження Концепції Нової української школи розглядалась В. Вітюк, Н. Ларіоною, Н. Мельник та ін. Крім того, методологічним підґрунтям підготовки вчителів початкових класів до впровадження ігрових методів навчання мають стати концепції сутності К. Бюлер, Л. Виготського, Л. Венгер, К. Гроса, Д. Ельконіна, Е. Ериксона О. Запорожця, Н. Непомнящої, Ж. Піаже, В. Штерна, Г. Щедровицького; а сучасні наукові підходи до розуміння особливостей сучасної дитячої гри, презентовані у дослідженнях В. Абраменкової, Л. Артемової, О. Гударьової, Н. Михайленко, С. Шмакова, S. Dockert, M. Carlsson, I. Samuelsson, D. Singer, J. Singer, B. Sutton-Smith та ін. Особливості професійного розвитку та післядипломної освіти вчителів закладів початкової школи були предметом наукових розробок Н. Ларіоною, В. Пуцова, Н. Протасової, О. Савченко, В. Семиченко та ін. Однак, не вирішеною дотепер залишається проблема визначення новітніх форм і методів професійної підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти до впровадження ігрових методів навчання, які б ґрунтувалися на сучасних принципах освіти дорослих та у максимально обмежені терміни забезпечили її ефективність.

Відтак, **метою статті** є висвітлення інноваційних форм і методів професійної

підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти до впровадження ігрових методів навчання.

Виклад основного матеріалу. Здійснений аналіз наукових підходів до розуміння сутності готовності особистості до професійної діяльності в цілому (К. Абульханова, Л. Божович, А. Деркач, Є. Ільїн, О. Леонтєв, Н. Левітов та ін.) та до педагогічної діяльності зокрема (В. Гузєєв, А. Деркач, В. Зазикін, В. Єрмоленко, І. Ісаєв, Г. Кручинина, Н. Кузьміна та ін.), сучасних нормативних вимог до вчителя початкових класів (Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державний стандарт початкової освіти, Концепція Нової української школи (НУШ), Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» та ін.) та специфіки його діяльності в умовах реформування освіти України, що охарактеризована у працях О. Онопрієнко, Н. Софій та ін., створив підстави під професійною підготовкою вчителів початкових класів до впровадження ігрових методів навчання розуміти складний, спеціально організований процес у системі післядипломної педагогічної освіти, динамічну педагогічну систему в її змістовій, організаційній та операційно-технологічній цілісності, що забезпечує формування та розвиток готовності педагогів до застосування різних ігрових стратегій, технік, прийомів для досягнення освітніх цілей, проектувати, організовувати та здійснювати супровід дидактичної гри молодших школярів.

Ґрунтуючись на Рекомендаціях ради Європи щодо ключових компетентностей для освіти впродовж життя, в яких визначається трикомпонентна структура компетентностей як поєднання знань, навичок і ставлень, де: 1) знання складаються з фактів і цифр, понять, ідей та теорій, які вже існують та допомагають покращити розуміння певної сфери або предмету; 2) навички визначаються як спроможність здійснювати процеси та використовувати наявні знання для досягнення результатів; 3) ставлення – це налаштованість та спосіб мислення, що визначають дії або реакцію на ідеї, людей чи ситуації [3], готовність вчителя початкових класів до впровадження ігрових методів навчання забезпечується, на нашу думку, єдністю таких трьох компонентів як: а) ціннісного (цінності дитинства, ставлення, установки щодо гри та своєї професійної ролі у ній, до ігрових освітніх методів, усвідомлення власного ігрового досвіду, а також мотивація педагогічної та ігрової діяльності, мотивація професійного розвитку, та ін.); б) когнітивного (комплексні, системні, дієві та наукові знання з особливостей ігрової діяльності дитини, ігрових стратегій, технології супроводу ігрової діяльності дітей у закладі освіти; ігрових та діяльнісних методів навчання, усвідомлення їх переваг тощо) та 3) конструктивного (вміння проектувати ігрову діяльність дитини, супроводжувати її, вміння вбудовувати гру в

дидактичний та виховний процес, реалізовувати ігрові методи на різних навчальних предметах, у позаурочний час, а також комплексні когнітивні і метакогнітивні, дидактичні, організаційні, комунікативні та рефлексивні вміння).

Ураховуючи принципи післядипломної педагогічної освіти, що відображають ідеї неперервності освіти, положення сучасної освіти дорослих та професійної підготовки і професійного розвитку вчителів, а саме: неперервності, інтегративності, наскрізності, контекстності, диференціації та індивідуалізації, суб'єктності, активізації саморозвитку, усвідомленості, актуалізації результатів, пріоритету активних форм і методів, було спроектовано та реалізовано відповідну систему методів підготовки вчителів початкових класів.

Важливо підкреслити, що рушійною силою, головним агентом підготовки вчителів початкових класів до впровадження ігрових методів навчання на сучасному етапі стала діяльність в Україні The LEGO Foundation (Королівство Данія). Відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством освіти та науки України і The LEGO Foundation, який був підписаний у 2018 році усі перші класи в Україні, що навчаються з 1 вересня 2018 року, безкоштовно отримують набори LEGO. Відтак, у професійну діяльність учителів початкових класів українських шкіл увійшов новий інтегративний підхід «навчання через гру» The LEGO Foundation, який поєднує зорієнтоване на дитину, супроводжувальне та зорієнтоване на вчителя навчання відповідно до характеристик ігрового досвіду [6;7] та поєднує в собі: активне навчання, експериментальне та навчання керованих відкриттів, навчання за запитом, проблемне навчання, проєктне навчання, Монтессорі педагогіку [6]. Саме у своїй єдності за допомогою ресурсу гри зазначені освітні практики забезпечують створення навчального досвіду школяра, що є значущим, активним, стійким, соціальним та радісним; сприяють успішному розвитку у молодших школярів когнітивних, творчих, емоційних, фізичних та соціальних умінь [6;7]. І саме положення інтегративного підходу «навчання через гру» The LEGO Foundation стали системоутворювальними принципами підготовки вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до впровадження ігрових методів навчання, визначили її змістову та технологічну складові.

Отже, підготовка вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти до впровадження ігрових методів навчання передбачала розробку та реалізацію таких інноваційних освітніх практик.

По-перше, - це оновлення змісту курсів підвищення кваліфікації педагогів завдяки введенню спецкурсів за тренінговою формою з тем «Гра по-новому, навчання по-іншому в освітньому просторі Нової української школи» (16 год.), «Гра як підхід, інструмент, який працює сьогодні» (8 год.), «Безмежний світ гри з LEGO» (8 год.),

«Навчання через гру» (16 год.). Метою зазначених спецкурсів є: формування у вчителів ціннісного ставлення до гри, її розвивальних, навчальних та виховних можливостей; створення умов для усвідомлення вчителями сутності гри, ігрових освітніх технологій, свідомого використання ігрових та діяльнісних методів навчання; розвиток системоутворювальних професійних умінь та якостей; формування позитивного досвіду навчання через гру тощо.

По-друге, - це запровадження модулю «Гра по-новому, навчання по-іншому з LEGO» у межах Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти, що була власне і реалізована для цілеспрямованої підготовки вчителів Нової української школи до реалізації освітньої політики держави шляхом опанування новітніми практиками, технологіями, методиками, формами, методами професійної діяльності на засадах інноваційних освітніх підходів з урахуванням потреб педагогів, держави та глобалізованого світу [2]. За своїм змістом модуль передбачав чотири взаємопов'язані лінії, а саме – педагогіка гри, освітній потенціал гри з LEGO, методика компетентнісного навчання «Шість цеглинок» та проєктна діяльність.

По-третє, - це проведення майстер-класів, освітніх марафонів, креатив-лабораторій для вчителів початкових класів у межах Всеукраїнських та регіональних освітянських заходів (педагогічних виставок, конференцій, форумів, літніх шкіл).

По-четверте, - це забезпечення наскрізного, цілісного, неперервного науково-методичного супроводу професійного розвитку вчителів у цифровому форматі, що здійснюється завдяки функціонуванню професійних спільнот «Гра по-іншому, навчання по-новому», «Learning through Play Lab», «PlayFest» та ін. у соціальних мережах та месенджерах (Facebook, Viber). Їх завданнями є презентація кращого досвіду впровадження ігрових та діяльнісних методів навчання у початковій школі; ознайомлення з новітніми ігровими стратегіями та техніками в НУШ (як приклад – ранкове коло); активізація мотиваційних ресурсів вчительської спільноти та залучення педагогів до різноманітних професійних проєктів (челенджів), online-марафонів, а також надання постійної та вчасної професійної допомоги і підтримки.

По-п'яте, - це проведення протягом останніх восьми років унікального за своєю ідеєю і концепцією щорічного Всеукраїнського фестивалю гри, навчання і натхнення Play Fest, який надає можливість педагогічній спільноті (учителям початкових класів, директорам шкіл, методистам, керівникам та вихователям закладів дошкільної освіти), дітям та їх батькам поєднати гру та навчання, усвідомити, що навчання має бути цікавим, емоційним та мотивувальним за допомогою гри. Ключовим завданням Play Fest є

розкриття освітнього потенціалу гри в цілому та гри з LEGO. Під час фестивалю відбувається архітектурна виставка-конкурс з презентацією дитячих та учнівських проєктів на різні актуальні для суспільства та освіти теми, такі як «Стадіони майбутнього» (2012 р.), «Школа майбутнього» (2013 р.), «Космічні технології» (2014 р.), «Моє місто» (2015 р.), «Світ пізнання, розваг та відкриттів» (2016 р.), «Столиці світу» (2017 р.), «Водний світ» (2018 р.), «Професії майбутнього» (2019 р.). Крім того, для педагогічної спільноти, як і для дітей та їх батьків, проводяться освітні сесії та майстер-класи тренерів The LEGO Foundation, експертів і провідних фахівців-практиків у сфері ігрових та діяльнісних методів навчання, зокрема тих, що впроваджуються у НУШ.

Варто відмітити, що для здійснення такої роботи була здійснена цілеспрямована тривала підготовка педагогів-тренерів серед викладачів інститутів післядипломної педагогічної освіти, регіональних тренерів НУШ, досвідчених вчителів, яка проводилась фахівцями The LEGO Foundation у формі навчальних тренінгів з подальшою супервізією.

Ефективність вищезазначених інноваційних форм і методів підготовки вчителів початкових класів до впровадження ігрових методів навчання визначається отриманою статистично значущою різницею показників сформованості ціннісного, когнітивного та конструктивного компонентів їх професійної готовності до початку та після їх проведення. Це виявляється у домінуванні позитивного ставлення педагогів до ігрових методів навчання, усвідомленні їх потенційної та актуальної ефективності як для цілісного розвитку молодшого школяра, так і досягнення ним академічних результатів; значній позитивній динаміці професійних знань учителів щодо сутності гри, ігрових та діяльнісних методів навчання; значній позитивній динаміці рівнів оволодіння педагогами базовими професійними вміннями; усвідомленні та прийнятті вчителями власного ігрового досвіду, переосмислення індивідуального стилю професійної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підготовка вчителів початкових класів до впровадження ігрових методів навчання є складним, тривалим процесом, певним викликом як для вітчизняної системи післядипломної педагогічної освіти, яка має суттєво змінитися,

вийти на новий етап свого розвитку, так і для самих учителів, оскільки вимагає від них глибоко переосмислення, відрефлексування власної педагогічної діяльності, зміни професійного мислення та поведінки. Проте вона може бути успішною завдяки реалізації різномірних, комплексних заходів, що охоплюють усі етапи та форми професійного розвитку фахівців, особливе місце серед яких мають займати тренінгові, проєктні та цифрові методи.

Список літератури

1. Державний стандарт початкової освіти. Постанова КабМіну України від 21.02.2018 № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>
2. Наказ МОН від 15.01.2018 №36 «Про затвердження типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-organizaciyi-i-provedennya-pidvishennya-kvalifikaciyi-pedagogichnih-pracivnikiv-zakladami-pislyadiplomnoyi-pedagogichnoyi-osviti>
3. Нова українська школа: порадник для вчителя. - Київ: Літера ЛТД. 2018. - 160 с.
4. Рекомендації ради Європи щодо ключових компетентностей для освіти впродовж життя від 17.01.2018 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>
5. Упровадження концепції Нової української школи в Запорізькій області: перші кроки: колективна монографія / відп.ред. Т.Є. Гура. Запоріжжя, 2019. - 260 с.
6. Parker, R. Learning through play at school. A study of playful integrated pedagogies that foster children's holistic skills development in the primary school classroom. White paper. / Parker, R., Bo, S. Thomsen. The LEGO Foundation. 2019. - 75 p.
7. Zosh, J.M. Learning through play: A review of the evidence / Zosh, J.M., Hopkins, E.J., Jensen, H., Liu C., Neale, D., Hirsh-Pasek, K., Solis S.L., & Whitebread D. White paper. The LEGO Foundation. 2017.